

Наша СЛОВА

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 14 (1165) 2 КРАСАВІКА 2014 г.

Канферэнцыя “Кастусь Каліноўскі і нацыятворчы працэс у Беларусі”

27-29 сакавіка ў Лондане адбылася навуковая канферэнцыя “Кастусь Каліноўскі і нацыятворчы працэс у Беларусі” - найбуйнейшая беларуская навуковая падзея апошніх дзесяцігоддзяў

твы за беларускі народ, якую адслужыў айцец Аляксандр Надсан. У сваім вітальным слове ён адзначыў важную сімвалічную ролю Кастуся Каліноўскага і Дня Волі ў кантэксце сучасных падзеяў у Еўропе.

скай Рэспублікі ў Лондане Аста Скайсгірайце-Ляўшкене, а таксама былы амбасадар Вялікай Брытаніі ў Беларусі і цяперашні старшыня Англа-беларускага таварыства Браен Бенет.

Увечары адбылося ад-

Канферэнцыю арганізавалі найстарэйшыя беларускія арганізацыі Вялікабрытаніі - Асацыяцыя беларусаў Вялікай Брытаніі і Англа-беларускае таварыства. Партнёрамі канферэнцыі выступілі ўніверсітэцкі каледж Лондана, “Часопіс беларускіх даследаванняў”, Амбасада Літоўскай рэспублікі, “Belarus Digest”, Цэнтр пераходных даследаванняў і Прафесійная асацыяцыя беларусаў Брытаніі.

Падзея пачалася з малі-

Айцец Надсан правёў экскурсію па беларускай Скарынаўскай бібліятэцы і музеі.

Удзельнікаў прывіталі сябры аргкамітэту канферэнцыі - Караліна Мацкевіч, Джым Дынлі і Яраслаў Крывы. Ад Асацыяцыі беларусаў Вялікай Брытаніі выступіў Мікалай Пачкаеў.

28 сакавіка асноўная частка канферэнцыі сабрала блізу 50 удзельнікаў ва ўніверсітэцкім каледжы Лондана. Навукоўцы з Беларусі, Польшчы, Літвы і Вялікай Брытаніі прадставілі больш за 15 дакладаў, звязаных з гістарычнымі, літаратурнымі і палітычнымі аспектамі спадчыны Кастуся Каліноўскага.

З вітальным словам па-беларуску перад удзельнікамі выступіла амбасадар Літоў-

крышчэ выставы “Невядомая Беларуская Народная Рэспубліка” ў галоўным будынку ўніверсітэцкага каледжа Лондана, арганізаванай Еўрапейскім гуманітарным універсітэтам.

29 сакавіка пасля акадэмічнай часткі канферэнцыі ўдзельнікі далучыліся да святкавання Дня волі ў Беларускам доме, якое суправоджалася фотавыставай, прысвечанай паўстанню Кастуся Каліноўскага.

Канферэнцыя сталася найбуйнейшай акадэмічнай падзеяй, прысвечанай Беларусі ў Вялікай Брытаніі за апошнія дзесяцігоддзі. Па выніках канферэнцыі плануецца выданне спецыяльнага нумара “Часопіса беларускіх даследаванняў” на англійскай і беларускай мовах.

Радзё Свабода.

100 гадоў з дня нараджэння Ганны Новік

Ганна Аляксееўна **НОВІК** (25 сакавіка 1914, Аўгустоў - 1997, Вілейка) - беларуская паэтэса, удзельніца нацыянальна-вызвольнага руху ў Заходняй Беларусі, на Вілейшчыне.

Нарадзілася ў Аўгустове, цяпер Польшча, у сям’і выхадцаў з Вілейшчыны: бацька з вёскі Варонічы, а маці - з Іжы. Дзед быў токарам па дрэве - тачыў міскі, талеркі, ступкі, дошчачку, якой крылі дахі дамоў. Усю зіму дзед праводзіў на гэтай рабоце, а ў астатні час ён займаўся сельскай гаспадаркай. Сям’я ў бацькі была вялікая, таму ён у 17 год наняўся фурманам да агента па швейных машынах “Зінгер”. Потым бацька стаў слесарам на складзе гэтых машын.

Маці ў шэсць гадоў засталася круглай сіратой, таму яна гадавалася ў апекуноў, а пасля стала служанкай у багатых гаспадароў. З пачаткам Першай сусветнай

вайны бацькі вяртаюцца на Вілейшчыну.

Вучылася чытаць па грахах, якія ў той час былі: керанскія, расійскія і польскія. Потым вучылася ў польскай школе. Працавала ў бацькавай кузні. Вывучылася на краўчыку. У юнацтве прымае ўдзел у жыцці Куранецкага беларускага падполля. За падпольную дзейнасць і спробу пераходу ў Савецкі Саюз трапіла за кратаў Вілейскай турмы амаль на тры гады. У 1939 - дэпутат уз’яднальнага Народнага Сходу ў Беластоку. Працавала інспектарам Куранецкага райана. У часе Вялікай Айчыннай вайны партызаніла. Нарадзіла і страціла дачку. Пасля вайны нараджаецца сын. У 1949 памірае муж.

Ад 1948 - старшыня калгаса ў Варонічах, старшыня сельсавета, працуе намеснікам начальніка палітдзела МТС

у Крывіцкім раёне. Па стане здароўя вяртаецца ў Варонічы. Амаль усё жыццё пражыла ў Варонічах. Памерла ў Вілейцы ў 1997 годзе. Пахаваная на Вілейскіх гарадскіх могілках каля вёскі Снежака.

Вершы на польскай мове пачала друкаваць пяцікласніцай у 1925 годзе ў часопісе вілейскага інспектарата школ. Пасля вайны друкавалася ў “Польмі”, у мясцовым друку. У 1960 прынята ў Саюз пісьменнікаў.

Вікіпедыя.

100 гадоў з дня нараджэння Васіля Струменя

Васіль СТРУМЕНЬ

(сапр. Аляксандр Мікалаевіч Лебедзеў; 1 красавіка 1914, вёска Лявонцьева, Калагрэўскі павет, Кастрямская губерня, цяпер Мантураўскі раён, Кастрямская вобласць, Расія - 25 кастрычніка 1992, Сарны, Ровенская вобласць, Украіна) - беларускі і ўкраінскі паэт, празаік, педагог.

Пісаў на беларускай і ўкраінскай мовах. Бацька загінуў на фронце ў 1915. У 1921 сям’я перабралася на радзіму айчыма ў вёску Зачэпічы Лідскага павета Наваградскага ваяводства (цяпер Дзятлаўскі раён, Гарадзенская вобласць). У 1930 арганізаваў і ўзначаліў камсамольскую ячэйку ў в. За-

чэпічы. У 1932 уступіў у КПЗБ. Першы яго верш “Наша доля” апублікаваны ў падпольнай газеце “Малады камуніст” у 1931, першыя сацыяльны нататкі - у 1932. За рэвалюцыйную дзейнасць, публікацыю антыўрадавых вершаў і ўдзел у забастоўцы на шклозаводзе “Нёман”, дзе працаваў у 1935-36, зняволены ў турмах Ліды, Глыбокага, Вілейкі. За спробу нелегальна перайсці савецка-польскую мяжу зняволены ў Вілейскай турме. Пасля адбыцця тэрміну пакарання прымусява здадзены ў армію. За рэвалюцыйную агітацыю сярод салдат польскай арміі ў 1937-38 адбываў пакаранне ў Лідскай гарнізоннай турме строгага рэжыму. У 1938 разам з бацькамі пераехаў на Ровеншчыну. Удзельнічаў у рэвалюцыйным падполлі Заходняй Украіны. Пасля 1939 працаваў у сферы адукацыі, адначасова завочна вучыўся ў Астрожскай педагагічнай школе, якую скончыў 22.6.1941. У гады вайны ў антыфашысцкай групе. У 1944-45 у Чырвонай арміі, двойчы паранены. Пасля дэмабілізацыі працаваў выкладчыкам украінскай мовы і

літаратуры ў СШ Кастопаля Ровенскай вобласці. Завочна скончыў Ровенскі настаўніцкі інстытут (1949), Львоўскі педагагічны інстытут (1953). Першы верш на ўкраінскай мове апублікаваў у 1956. Да выхаду на пенсію ў 1979 працаваў у сферы адукацыі ў Валынскай і Ровенскай абласцях.

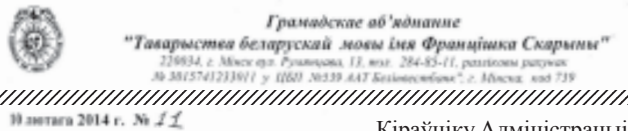
Будучы ўжо ў сталым узросце, Васіль Струмень часта наведваў Лідчыну, Дзятлава, Менск. Адраду ж з чыгуначнага вакзала Ліды шпарка ішоў у рэдакцыю мясцовай газеты “Уперад”. Кожнага супрацоўніка, творчага і тэхнічнага, лічыў тут сваім прыцелем. Даведаецца аб нашым жыцці-быцці, потым распытвае пра сваіх сяброў яшчэ даваеннага часу. У іх ліку часта называў Вікенція Салыгу з Феліксава, колішняга актывіста Беларускай сялянска-работніцкай грамады і Таварыства беларускай школы, Івана Івашэвіча (Пятруса Граніта), вернага папчэніка з Зачэпічаў, актывіста КПЗБ Ісака Карабелніка з Ліды, Васіля Каманейскага (Міхася Ліста) з Краснай і многіх іншых...

Вікіпедыя.

ISSN 2073-7033

Да 90-годдзя Васіля Быкава

Грамадскае аб'яднанне
"Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны"
220034, г. Мінск вул. Руманова, 11, в. 254-83-11, разліковы рахунак
№ 3015741233011 у 1000 30339 643 Белгасбанкі, г. Мінск, код 339

Листопад 2014 г. № 11

Кіраўніку Адміністрацыі
Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь
Кабякову А.У.

Шаноўны Андрэй Уладзіміравіч!

Як Вам, безумоўна, вядома, сёлета спаўняецца 90 гадоў з дня нараджэння класіка беларускай літаратуры, Героя Сацыялістычнай Працы, франтавіка, народнага дэпутата СССР, Народнага пісьменніка Беларусі, прызнанага майстра сусветнага ўзроўню Васіля Быкава. У многіх краінах свету спачатку ведаюць Васіля Быкава, а пасля Беларусі.

Трэба было спадзявацца, што беларуская дзяржава, якая ў першую чаргу з'яўляецца спадкаемцам таленту і сусветнай славы Васіля Быкава, годна адзначыць юбілей Майстра дзеля ўшанавання яго памяці і падняцця прэстыжу Беларусі ў свеце.

Мы лічым, што асноўныя мерапрыемствы па ўшанаванні Васіля Быкава пройдуць: на Віцебшчыне, дзе ён нарадзіўся; на Гарадзеншчыне, дзе расквітнеў яго талент; у Мінску, дзе ён плённа працаваў і дзе завяршыў свой зямны шлях.

Нядаўна на сайце "Твой стыль" была апублікавана праграма мерапрыемстваў "Гродна - культурная сталіца Беларусі". Думалася, якое ўдалае супадзенне, у рамках "культурнай сталіцы" можна зрабіць непараўнальна больш для памяці В. Быкава ў Гродна (адкрыць музей, назваць вуліцу, паставіць помнік, павесіць мемарыяльную дошку, правесці шэраг літаратурных і культурных імпрэзаў і г.д.). Аднак у апублікаванай праграме мы знаходзім толькі невялікія чытанні ў верасні і снежні. Ні аднаго сур'ёзнага мерапрыемства, наогул ніякага мерапрыемства ў чэрвені і ліпені (дзень нараджэння В. Быкава - 19 чэрвеня) не спланавана. Наогул, нічога на год не спланавана акрамя згаданых чытанняў.

Шаноўны Андрэй Уладзіміравіч!

Мы задаём Вам пытанне, ці па-дзяржаўнаму гэта?

Аб разглядзе звароту

Галоўнае ўпраўленне ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Гродзенскага абласнога выканаўчага камітэта, разгледзеўшы зварот грамадскага аб'яднання "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны", накіраваны з Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь ад 10 лютага 2014 г. № 11, паведамляе наступнае.

У 2014 годзе ў г. Гродна не плануецца адкрыццё новых музеяў, у тым ліку і музея Васіля Быкава. Аднак, разглядаецца

Міністэрства культуры
Рэспублікі Беларусь
Грамадскае аб'яднанне
"Таварыства беларускай
мовы імя Францішка Скарыны"

Старшыні грамадскага
аб'яднання "Таварыства
беларускай мовы
імя Францішка Скарыны"
Трусаву А.А.

Аб разглядзе звароту

Паваяны Алег Анатольевіч!

У адпаведнасці з даручэннем Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь ад 17 лютага 2014 г. № 10/535-10 Міністэрствам культуры сумесна з Міністэрствам сувязі і інфарматызацыі, Віцебскім і Гродзенскім аблвыканкамі, Мінскім гарвыканкам рапледжаны Ваш зварот аб правядзенні святочных мерапрыемстваў, прымеркаваных да 90-годдзя з дня нараджэння народнага пісьменніка Беларусі В. Быкава.

У мэтах захавання і папулярнавання творчай спадчыны народнага пісьменніка Беларусі В. Быкава Кіраўніком дзяржавы дадзены адпаведныя даручэнні, выкананне якіх каардынуецца Міністэрствам культуры. У дадзены момант часу Міністэрствам культуры сумесна з устаноў "Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры" вядзецца работа па стварэнні філіяла "Музей-дача Васіля Быкава" у дачным пасёлку Ждановічы-6. На дачы праводзяцца рамонтныя работы, ідзе работа па стварэнні

Вакол юбілею Васіля Быкава павінна б круціцца ўся культурная праграма Гродна на гэты год. Сюды дзеля В. Быкава паехалі б тысячы турыстаў. У беларускіх тэатрах Віцебска і Мінска павінны ўвесь год ісці п'есы па Быкава. У кінатэатрах павінны ісці фільмы па Быкава.

Мы далёкія ад думкі, што кіраўнік Беларускай Дзяржавы загадаў гродзенцам не святкаваць юбілею В. Быкава, з якім ён быў асабіста добра знаёмы і якога паважаў, і таму пазіцыя гродзенскіх чыноўнікаў нам не зразумелая.

У свой час Міністэрства культуры Беларусі лічыла мэтазгодным адсвяткаваць у нашай краіне юбілей В. Быкава, пра што сведчыць ліст намесніка міністра Т. Стружэцкага кіраўніку Віцебскай абласной рады ТБМ Іосіфу Навумчыку (дадаецца).

Аднак і ў Віцебску мерапрыемствы па ўшанаванні Васіля Быкава не даведзены да грамадскасці. Не вельмі імкнецца ўшанаваць памяць класіка беларускай літаратуры і Мінскі гарвыканкам. І гэта адбываецца ў 70-я ўгодкі вызвалення Беларусі ад фашысцкіх акупантаў, калі памяць пра франтавіка-пісьменніка павінна быць годна ўшанавана. Было б добра, каб да 9 мая з'явіўся адпаведны Указ Кіраўніка Беларусі аб ўшанаванні памяці Васіля Быкава, у якім было б прадугледжана наступнае:

1. Назваць вуліцы імем Васіля Быкава ў Мінску, Гродне, Віцебску і Ушачах.
 2. Адкрыццё мемарыяльнай дошкі на доме ў Мінску (былая вуліца Танкавая), дзе жыў і пісьменнік.
 3. Выданне мастацкага канверта з партрэтам Васіля Быкава.
 4. Стварэнне музейнай экспазіцыі, прысвечанай В. Быкаву, у Нацыянальным гістарычным музеі, Віцебскім і Гродзенскім абласных музеях.
- Быкаў - гэта Беларусь!
Беларусь - гэта Быкаў!
Гэтага не змяніць і не замаўчаць.
Са спадзяваннем на разуменне і падтрымку
нашых прапаўнаў,
Старшыня ГА "ТБМ імя Ф. Скарыны" А. Трусаў.

пытанне аб стварэнні такога В. Быкава на базе літаратурнага аддзела ўстановы культуры "Гродзенскі дзяржаўны гісторыка-археалагічны музей".

Пытанне аб наданні адной з вуліц Гродна імя В. Быкава можа быць разгледжана пры будаўніцтве новых вуліц і пасля разгляду на паседжанні гарадской тапанімічнай камісіі.

У рамках праграмы мерапрыемстваў рэспубліканскай акцыі "Гродна - культурная сталіца Беларусі 2014 года" у г. Гродна плануецца правесці больш за 300 мерапрыемстваў з іх 111 - найбольш значных, якія былі ўключаны ў План правядзення акцыі. Штомесяц ўвазе гасцей і жыхароў горада прадстаўляецца адно буйное мерапрыемства. У верасні 2014 г. да 90-годдзя з дня нараджэння В. Быкава запланавана правядзенне IX гарадзенскіх чытанняў і літаратурная сустрэча "Невычэрпнасць духу і чалавечнасці". Ва ўстановах культуры горада пройдуць і іншыя мерапрыемствы да адзначанай даты.

Першы намеснік начальніка А.Л. Вярсоцкі.

мемарыяльнай экспазіцыі. Урачыстае адкрыццё філіяла запланавана ў чэрвені 2014 года. Таксама сумесна з грамадскім аб'яднаннем "Саюз пісьменнікаў Беларусі" запланавана правядзенне літаратурнай вечарыны да 90-годдзя з дня нараджэння В. Быкава ў Доме літаратара.

Віцебскім аблвыканкамам вядзецца падрыхтоўка святочных мерапрыемстваў да 90-годдзя з дня нараджэння В. Быкава, інфармацыя аб якіх будзе даведзена да шырокай грамадскасці праз сродкі масавай інфармацыі. Таксама ў Віцебскім абласным краязнаўчым музеі ў чэрвені 2014 года запланавана правядзенне адпаведнай выставы.

У адпаведнасці з Інструкцыяй аб парадку вырабу і распаўсюджвання дзяржаўных і іншых знакаў паштовай аплаты Рэспублікі Беларусь, зацверджанай пастановай Міністэрства сувязі і інфарматызацыі Рэспублікі Беларусь ад 16.09.2008 г. №38, выдатныя дзяржаўныя і палітычныя дзеячы, дзеячы навукі, культуры і мастацтва могуць быць адлюстраваны на дзяржаўных знаках паштовай аплаты не раней чым праз 5 гадоў пасля смерці і да юбілеяў з дня нараджэння, якія кратны 25. Такім чынам, 90 гадоў з дня нараджэння В. Быкава не можа быць асновай сюжэту для выдання мастацкага канверта з партрэта пісьменніка.

Прапанова аб прысваенні імя В. Быкава новым вуліцам у г. Мінску, г. Гродне, г. Віцебску і г. Ушачах будзе разгледжана адпаведнымі камісіямі па найменні і перайменаванні праспектаў, вуліц, плошчаў і іншых складовых частак ва ўстаноўленым парадку.

Пытанне аб ўсталяванні мемарыяльнай дошкі В. Быкаву ў г. Мінску на доме, дзе жыў пісьменнік, будзе разгледжана Міністэрствам культуры ва ўстаноўленым парадку пасля атрымання хадайніцтва Мінскага гарвыканкама і вызначэння крыніц фінансавання.

Намеснік Міністра В.М. Чэрнік.

Пайшоў з жыцця лідскі краязнавец Анатоль Кулеш

На 87-м годзе жыцця не стала лідскага краязнаўца, настаўніка, грамадскага дзеяча і журналіста **Анатоль Куляша**. Анатоль Фёдаравіч быў адным з пачынальнікаў сучаснага лідскага краязнаўства. Асабліва шмат у гэтым кірунку ён працаваў апошнімі гадамі.

Нарадзіўся Анатоль Фёдаравіч Кулеш у позні майскі вечар, 5 траўня 1927 года пад самае свята Юр'ева дня.

Вёска Зблыны Лідскага раёна, дзе яму пашчасціла прыйсці на свет, раскінулася ўздоўж правага берага Нёмана ў самым цудоўным на свеце прыродным кутку. Тут ён пазнаў першыя словы, першыя літары, тут прыйшло першае каханне. Тут усё было першым. Але ў 17-гадовым узросце жыццё прымусяла пакінуць гэты багаты, цудоўны, жыватворны край.

Анатоль Куляшу прыйшлося пачаць вучобу ў польскай школе першай ступені з адным настаўнікам. Выкладанне прадметаў вялося толькі на польскай мове.

У шосты клас Анатоль пайшоў ужо пасля вайны - 1 кастрычніка 1944 года - у Лідскую СШ №1. Працяцелі 4 гады. Паўстала пытанне: як быць далей пасля заканчэння сярэдняй школы? У гэты час за недахопу настаўнікаў сельскіх школ, у Лідскай педнавуцальні была адкрыта "спецгрупа" па падрыхтоўцы настаўнікаў пачатковых класаў з гадзічным тэрмінам навучання.

Туды прымалі слухачоў, якія мелі сярэдняю і дзевяцікласную адукацыю. Шмат што вабіла туды вясковага хлопца: стypендыя, інтэрнат, а галоўнае - праз год ты становішся самастойным чалавекам. Канчалася нястача, беднасць, галечка. Вучоба ішла лёгка, без напругі.

Скончыўся год, мелі быць выпускныя дзяржаўныя экзамены. Перад тым адбылося "размеркаванне". Размеркавалі на працу ў Лідскую працоўную дзіцячую калонію МУС. Праз год вылузаўся з калоніі і стаў настаўнікам матэматыкі Споркаўскай сямігодкі за 5-6 кіламетраў ад Ліды.

Летам 1951 года А.Ф. Куляшу прапанавалі пасаду другога сакратара райкама камсамолу і адначасова ўзначаліць аддзел прапаганды. А ў раёне поўным ходам ішла калектывізацыя аднаасобных гаспадарак у гаспадаркі калек-

тыўныя - калгасы. Але гэта быў ужо не 1939 год. Што ўяўляюць сабой калгасы, сяляне добра ведалі. Таму, як маглі, супраціўляліся.

У гэты час (1951 г.) былі арыштаваны сябры і аднавяскоўцы А. Куляша за ўдзел у моладзевай патрыятычнай антысавецкай арганізацыі, але на яго ніхто не паказаў.

Праца ў камсамоле не задавальняла, а пайсці па асабістым жаданні з выбарнай пасады - партыйнай ці камсамольскай, саветскай - можна было двума шляхамі: здзейсніць злачынства, ці калі цябе не выбяруць на наступны тэрмін. Але А. Куляшу ўдалося з малымі стратамі зноў стаць настаўнікам, ужо ў Шайбакоўскай школе.

Шмат гадоў А. Кулеш прысвяціў краязнаўству. Яго ўдзел у краязнаўчай рабоце можна падзяліць на тры перыяды: знаёмства з родным краем у дзіцячы і школьныя гады, у час збору матэрыялаў для напісання дыпломнай работы пры заканчэнні геаграфічнага аддзялення фізіка-геаграфічнага факультэта Беларускага Дзяржаўнага ўніверсітэта на тэму "Фізіка-геаграфічны характарыстыка Лідскага раёна" і ў час работы пазаштатным экскурсаводам Лідскага бюро падарожжаў і экскурсій.

У выніку шмат матэрыялаў апублікаваў у рэспубліканскіх, абласных і мясцовых перыядычных выданнях.

Працуючы настаўнікам географіі ў школах горада, склаў фізіка-геаграфічны атлас раёна. У яго ўвайшлі фізіка-геаграфічная, геалагіка-геаграфічная, геалагіка-геаграфічная карты, геалагічны разрез і комплексны геаграфічны і раслінны профіль тэрыторыі раёна. Склаў гіпсаметрычную крывую рэльефу Лідскага раёна. Быў ахарактарызаваны рэжым рэк: Нёмана, Дзітвы, Лідзейкі.

Нарэшце была выдадзена кніжка пад назвай "Горад Ліда: гісторыя, легенда, факты" - папулярны гістарычна-геаграфічны нарыс

Працаваў у складзе рабочай групы па напісанні кнігі "Памяць. Ліда і Лідскі раён". А яшчэ ў шэфлядзе А. Куляша на сёння тры невыдадзеныя кнігі.

Вечная памяць і павага ад удзячных лідзян.

Няхай родная зямелька не будзе яму цяжкай.

Увага, конкурс!

Лідскае дабрачынне разам з адзелям адукацыі
Лідскага райвыканкама абвешчае конкурс
сачыненняў і рэфератаў, прымеркаваны да Дня
славянскага пісьменства і культуры і памяці святых
Кірыла і Мяфодзія

Конкурс сачыненняў і рэфератаў навучэнцаў Лідскага каледжа, музычнай вучэльні, ліцэяў, гімназій і агульнаадукацыйных школаў праводзіцца на тэмы: "Гісторыя Беларусі і Аповесць мінулых гадоў" да 900-годдзя спачыну Нестара Летанісца; "Князь Канстанцін Іванавіч Астрожскі (1460-1530) - палкаводзец, патрыёт, абаронца веры"; "Вобраз Бацькаўшчыны ў творчасці Тараса Шаўчэнкі" да 200-годдзя з дня нараджэння паэта; "Маральны выбар герояў Васіля Быкава" да 90-годдзя з дня нараджэння пісьменніка і 70-годдзя правядзення вайсковай аперацыі "Баграціён". Тэмы канкрэтных твораў, датычныя вышэйназваных юбілеяў, могуць быць сфармуляваны самымі навучэнцамі. Любы крэатыў вітаецца.

Сачыненні і рэфераты прымаюцца на беларускай і рускай мовах. Вітаюцца беларускамоўныя тэксты. У афармленні работаў неабходна пазначыць прозвішча, імя, імя па бацьку, зваротны адрас, кантактны тэлефон, курс (клас). Работы ўдзельнікаў конкурсу дасылаюцца да 1 мая 2014 года на адрас электроннай пошты з пазнакай "Конкурс": uladimir.kaminski@gmail.com.

Даведкі па нумары: + 375(29) 58-77-867 (МТС) (Уладзімір Юр'евіч Камінскі).

Рэкамендаваная літаратура

1. На тэму "Гісторыя Беларусі і Аповесць мінулых гадоў":
Паданні пра полацкіх князёў - <http://bk.knihi.com/letapisy/letapisy1.html>;
Старонкі полацкага летапісу - <http://bk.knihi.com/letapisy/letapisy2.html>;

Повесть временных лет - <http://old-russian.chat.ru/01povest.htm>;

Чамярыцкі Вячаслаў. Беларускія летапісы як помнікі літаратуры - http://knihi.com/Viacaslau_Camiarycki/Bielaruskija_letapisy_jak_pomniki_litaratury.html.

2. На тэму "Князь Канстанцін Іванавіч Астрожскі (1460-1530) - палкаводзец, патрыёт, абаронца веры":

Кроніка Быхаўца (Як Вялікае Княства Літоўскае было звязанае праз маскоўцаў, а таксама праз тагараў перакопскіх; Як маскоўцаў з-пад Смаленска прагналі) - http://knihi.com/anon/Kronika_Bychauca.html;

Пахвала князю Канстанціну Іванавічу Астрожскаму - <http://bk.knihi.com/letapisy/letapisy6.html#1>;

Чаропка Вітаўт. Уладары Вялікага княства. Мн., 2007 - http://knihi.com/Vitaut_Caropka/Uladary_Vialikaha_Kniastva.html;

Сагановіч Генадзь. Айчыну сваю баронячы (Канстанцін Астрожскі, 1460-1539). Мн., 1992 - http://knihi.com/Hienadz_Sahanovic/Ajczynu_svuju_baroniacy_Kanstancin_Astrozski_1460-1539.html;

Старажытная беларуская літаратура (XII-XVII стст.). Мн., 2007.

3. На тэму "Вобраз Бацькаўшчыны ў творчасці Тараса Шаўчэнкі":
Шаўчэнка, Тарас Рыгоравіч. Вершы. Паэмы: з украінскай / Тарас Шаўчэнка. - Мінск: Мастацкая літаратура, 1989;

Шаўчэнка Тарас. Мастак. Мн., 2014;

http://knihi.com/Taras_Saucenka/.

4. На тэму "Маральны выбар герояў Васіля Быкава":

Любыя творы - http://knihi.com/Vasil_Bykau/.

нашых выпускнікоў адразу знаходзяць працу паводле спецыяльнасці

згодна з даследаваннем, праведзеным Эдвайзер Груп

УНІВЕРСІТЭТ ЛАЗАРСКАГА
ВУЧЫСЯ ПОСПЕХУ

www.lazarski.ru
tel.: +48 500 167 406
e-mail: belinfo@lazarski.edu.pl

Універсітэт Лазарскага, Рэспубліка Польшча, г.Варшава

25 сакавіка актывісты арганізацый ТБМ імя Ф. Скарыны і БНФ з Ліды і Бярозаўкі правялі традыцыйнае ўшана-

25 сакавіка на Лідчыне

ванне памяці дзеячоў Беларускай незалежніцкай партыі на Лідскіх праваслаўных могілках па вул. Савецкай і памяці міністра абароны Беларускай Народнай Рэспублікі генерала ад інфантэрыі Кіпрыяна Кандра-

товіча каля царквы ў Воранаве. Ушанаванне памяці змаргару за незалежную Беларусь праходзіць у гэтых мясцінах ужо многія гады і будзе праходзіць надалей.

Наш кар.

25 сакавіка лідскае праваслаўнае святарства ўшанавала памяць прагерая Мікалая Усціновіча (1916-1979), які служыў на Лідчыне ў вёсках Ганчарах і Дакудаве. Споўнілася 35 год з дня яго спачыну. Святар вядомы сваім заступніцтвам за аднавяскоўцаў у гады нямецка-савецкай вайны. Добра валодаючы нямецкай мовай, айцец Мікалай карыстаўся ёю для ратавання сваіх суайчыннікаў ад пераследу нямецкіх акупацыйных уладаў. Таксама прагерай Мікалай падтрымліваў сувязі з мясцовымі партызанамі, перадаваў ім

ежу і меў дамоўленасць з камандзірам атрада праз тры

гадзіны пасля зыходу партызану паведамляць пра іх візіт нямецкай адміністрацыі, каб засцерагчы простых людзей ад кары. Не глядзячы на гэта са-

хаце айца Мікалая, сведкам якіх ён быў. Таксама Ігар Мікалаевіч заўважыў, што ў друкаваных артыкулах пра яго бацьку прысутнічае шмат памылак, у

векція ўлады прысудзілі святару ў 1949-м годзе 25 гадоў лагераў, з якіх ён адбыў у выніку 7,5-й гадоў. Памёр айцец Мікалай у Ганчарах.

На яго магіле лідскія святары адслужылі заўпакойную ліцію, на якой маліліся і простыя вернікі. Пасля малітвы перад прысутнымі выступіў сын спачылага святара Ігар Мікалаевіч, былы вайсковец. Ён падзяліўся сваімі ўспамінамі пра бацьку, расказаў пра абставіны арышту і ператрасу ў

першую чаргу датычных датаў і прозвішчаў людзей. Работа па іх выпраўленні ўжо вядзецца.

Добрачынны царкваў Лідскай акругі прагерай Расціслаў Салаўёў выказаў пажаданне і намер праз два гады адзначыць 100-годдзе з дня нараджэння прагерая Мікалая Усціновіча выданнем выпраўленага жыццяпісу святара з фотаздымкамі з архіва яго сына Ігара Мікалаевіча і іншымі ўрачыстасцямі.

Наш кар.

Віншуем сяброў ТБМ, якія нарадзіліся ў красавіку

Абакунчык Галіна
Абрамовіч Віталь Мар'янавіч
Адынец Сяргей
Аксак Валянціна Іванаўна
Аляксандраў Уладзімір
Аляхновіч Андрэй Пятровіч
Анацка Дзмітры Юр'евіч
Андрэенка Тацяна Пятроўна
Апяцёнак Мікалай Мікалаевіч
Арлоў Сяргей Аляксеевіч
Астапаў Сяргей Фядосавіч
Астапенка Аляксандр
Астапеня Рыгор Яўгенавіч
Астраўцоў Сяргей Аляксандр
Атрашэнка Сяргей Нікіфар.
Ашурык Андрэй Міхайлавіч
Багдановіч Юры Уладзімір.
Балушэўская Ірына
Бандарэнка Зінаіда Аляксандр.
Барскі Віктар Яўгенавіч
Барысевіч Даніла Андрэевіч
Басякова Аліна
Болтак Аляксандр
Брылеўская Наталля Міхайл.
Будай Людміла
Була Уладзімір
Бульянка Яніна
Бухоўская Яніна
Быль Віталь Анатольевіч
Вайцэховіч Зінаіда Афанас.
Вайцэховіч Эдуард Антонавіч
Вайцяховіч Марыя
Вакар Людміла Уладзіміраўна
Валадзько Вадзім Пятровіч
Валахановіч Анатоль Іосіфавіч
Валынец Алена
Варган Віталь
Васільеў Павел Аляксеевіч
Ваўкавец Яўген
Вераб'еў Віталь
Вінаградаў Павел Юр'евіч
Войкель Павел Анатольевіч
Вярбоўская Ірына
Гагалінская Людміла
Гаеўская Аляксандра Рамуал.
Гапановіч Іван
Гарадовіч Ала Леанідаўна
Гарэлікава Тамара Пятроўна
Гасюк Марына
Гладкая Анастасія Мікалаевіч
Гоеўская Алеся
Грыгаркевіч Вадзім Юр'евіч
Грынявецкая Надзея Канстанц.
Грынявіцкі Юры Анатольевіч
Гуркова А.А.
Дарафейчык Ганна
Дарашкевіч Ягор
Даўгашэй Галіна Аляксандр.
Дзедзіцка Анастасія Алякс.
Дзенісевіч Ніна
Дзінгілеўскі Віталь Віктаравіч
Дзячэкоў Алег Уладзіміравіч
Дзябэлая Алена Віктараўна
Дзягілева Галіна
Дзім'яненка Алеся Мікалаевіч
Доўкша Ірына
Драйліх Алена Уладзіміраўна
Дубіцкая Сцяпаніда
Дульго Вольга
Дундалевіч Людміла
Ельшэвіч Ірына
Ермаловіч Канстанцін Уладзім.
Завадская Алена Міхайлаўна
Занкевіч Вольга

Захарэвіч Алена Міхайлаўна
Зверева Тамара Мікалаевіч
Зелянеўская Аксана Міхайл.
Зіноўева Святлана
Іванова Ніна
Ільніцкі Кірыла
Іўчына Тацяна Сяргееўна
Кадушкевіч Іван Антонавіч
Казлова Тамара Іванаўна
Казловіч Алена
Камлюк Алеся Антонавіч
Канановіч Аляксандр Алякс.
Канапацкі Вадзім
Караленя Жанна Сямёнаўна
Карповіч Алеся Аляксандр.
Касяя Ганна
Кастусеў Рыгор Андрэевіч
Касьянчык Святлана Васіл.
Кацэвіч Ірына Мікалаевіч
Качан Алена Станіславаўна
Кашалькова Марыя Якаўлеўна
Кашэль Кастусь
Кісялёва Святлана
Кніг Уладзімір Міхайлавіч
Краснасельскі Дзяніс
Красоўская Наталля Леанід.
Красюк Фёдар
Крэцкі Віталь
Кузьміна Дар'я Міхайлаўна
Кузняцоў Канстанцін Канст.
Кулак Віктар Уладзіміравіч
Кулаковіч Уладзімір Уладзім.
Кульбака Аляксандр Пятровіч
Курачыцкі Андрэй
Курэпін Мікіта
Кусянкова Любоў Яўгенаўна
Лавіцкі Мікола Емельянавіч
Лакуцін Сяргей Дзмітрыевіч
Латушка Раман Андрэевіч
Ляновіч Аляксандра
Леванцэвіч Лена Васільеўна
Літвіноўская Алеся Генадз.
Лічко Уладзімір Яўгенавіч
Лука Алена Вячаславаўна
Лыса Наталля
Львова Ганна Леанідаўна
Ляховіч Алена
Ляховіч Віктар
Ляхчук Святлана Васільеўна
Макарэвіч Пётр Рыгоравіч
Максімовіч Кацярына
Малец Надзея
Малічэўскі Павел Віктаравіч
Мамантава Любоў
Манько Алеся
Маразюк Анатоль Васільевіч
Марачкіна Ірына Леанідаўна
Марозава Наталля Анатол.
Марчук Дзмітры Іванавіч
Маслюкоў Тэльман Віктаравіч
Матвеева Ганна
Мацвеева Тацяна Віктар.
Мельнікава Ала
Міцкевіч Вольга Уладзімір.
Міцянская Валянціна Алякс.
Несцяровіч Антаніна Андр.
Пазнухова Васіліса Міхайл.
Паклонская Людміла
Панкоў С.А.
Паплаўны Анатоль Уладзімір.
Папоў Ігар Селів'ераставіч
Парэчына Зінаіда Паўлаўна
Петрашэвіч Арцём
Плахатнюк Святлана Паўлаўна

Пракаповіч Георгі Дзмітрыевіч
Прашкуратава Аляксандра А.
Пушкіна Яніна
Пшанічны Юры Рыгоравіч
Пяткевіч Дзяніс
Пятроўская Лізавета
Рабецкая Тацяна Юр'еўна
Райчонак Ада Эльеўна
Рудакоў Алег Васільевіч
Русецкі Сяргей Васільевіч
Савельева Тацяна Анатол.
Савіч Валер Уладзіміравіч
Сагановіч Ларыса Уладзімір.
Сакалуха Алеся Іванавіч
Саладкевіч Ганна Міхайлаўна
Санько Яна Сяргееўна
Сацута Іван Уладзіміравіч
Свярцоў Мікалай Аляксандр.
Селуянава Ала
Сівук Кацярына
Сідараў Сяргей
Сільнова Людміла Данілаўна
Сіўковіч Валянціна Мікал.
Скідан Аляксандр Пятровіч
Соркіна Іна Валер'еўна
Станіслаўка Ганна Рыгор.
Статкевіч Андрэй Ігаравіч
Сташуленак Іван Іванавіч
Стрыжак Андрэй Сяргеевіч
Сулецкая Ніна Андрэеўна
Сцянук Валянціна Андрэеўна
Сяцко Тацяна Сяргееўна
Таболіч Алена Уладзіміраўна
Тарарака Алена
Токць Сяргей Міхайлавіч
Труноў Віктар Іванавіч
Тушыньскі Дзяніс Міхайлавіч
Усціновіч Юры
Федуковіч Вольга Мікалаевіч
Філіпчанка Дзяніс Уладзімір.
Фінагенаў Антон Аляксандр.
Фурс Антон Віктаравіч
Фэйгіна Сафія Георгіеўна
Фясенка Іван Іванавіч
Хаданёнак Марыя Іванаўна
Хадаровіч Ганна Уладзімір.
Харытонаў Сяргей Уладзімір.
Хляпянюк Наталля Андрэеўна
Царук Юлія
Целеш Лявон Сцяпанавіч
Цехановіч Зміцер
Цурпанаў Валадар
Цярохін Уладзімір Станіслав.
Цярэшка Васіль Яўгенавіч
Чаеўская Ала Канстанцінаўна
Чарняўская Святлана Сярг.
Чартоў Алег Алегавіч
Чырэц Дзмітры Аркадзьевіч
Шапялевіч Валянціна Рыгор.
Шаўра Юры Міхайлавіч
Шаўцоў Раман Ігаравіч
Шашкель Ніка Пятроўна
Шкобрава Вольга Піліпаўна
Шруб Васіль Ануфрыевіч
Шук Надзея
Шут Павел Васільевіч
Шчукін Міхаіл Уладзіміравіч
Шчыракова Ларыса
Шэршань Генадзь Аляксандр.
Яблонскі Зміцер Міхайлавіч
Яловік Павел Ірэнёшавіч
Ярмоленка Васіль Сцяпанавіч
Яфімовіч Юлія Паўлаўна
Яцэнка Вольга

"Мова нанова" ў Гародні: другі занятак ізноў сабраў каля 100 чалавек

Другі занятак гарадзенскіх курсаў "Мова нанова" прайшоў у лютаранскай кірсе 24 сакавіка. Яго тэмай сталі казкі і займеннікі. Вядуць курсы Ігар Кузьмін і Воля Астроўская. Ігар раскажаў пра тое, як ён складае свае казкі, а Воля паралельна расказвала пра займеннікі. Спалучыла гэтыя тэмы практыкаванне, у якім падзелены на

групы ўдзельнікі муслі прыдумалі казку пра займеннікі: я, ён, яна, яно і ты. Слухачы Універсітэта Залатога Веку паказалі спектакль у тэхніцы тэатра ценяў. Гасцінны гаспадар кірхі, пастар Уладзімір Татарнікаў сказаў, між іншым, што будзе намаганца праводзіць службы па-беларуску.

Ян Лявевіч.
Твой стыль.

Ахвяраванні на ТБМ

- Мікола Мяцельскі - 100000 р., г. Менск
- Анатоль Краўчанка - 200000 р., г. Менск
- Тарэлка Міхаіл - 50000 р., г. Менск
- Шкірманкоў Фелікс - 100000 р., г. Слаўгарад
- Усціновіч Васіль - 100000 р.,
п. Лясны, Мінскі р-н
- Вештарт Галіна - 50000 р., г. Менск
- Птушко Сяргей - 30000 р., в. Хільчыцы
- Ляўшынін Дзяніс - 200000 р., г. Менск
- Прылішч Ірына - 50000 р., г. Менск
- Маслюкоў Віктар - 20000 р., г. Менск
- Ждановіч М.В. - 100000 р., г. Менск
- Раманюк Т.І. - 100000 р., г. Менск
- Чайкоўскі Павел - 85000 р., г. Менск
- Сцяцко Павел - 200000 р., г. Гародня
- Лябька Зміцер - 70000 р., г. Менск
- Кісель Аляксандр - 20000 р.,
Беліца, Гомельскі р-н
- Малюкова Яніна - 30000 р., г. Гомель
- Махнач Уладзімір - 30000 р., г. Менск
- Табалевіч Ю.С. - 200000 р., г. Менск
- Астравецкі А.А. - 50000 р., г. Берасце
- Шарэйка Вольга - 50000 р., г. Заслаўе
- Касцюкевіч Зміцер - 100000 р., г. Чэрвень
- Глебкі Юры - 205000 р., г. Свіслач
- Мануленка Уладзімір - 50000 р., г. Берасце
- Прылішч Ірына - 50000 р., г. Менск
- Ляснеўская Алена - 50000 р., г. Менск
- Кашалькова Марыя - 200000 р.,
в. Аксакішчына, Менскі р-н.
- Кухаронак Аляксандр - 200000 р.,
Смілавічы, Чэрвеньскі р-н
- Давідоўскі Ігар - 100000 р., г. Менск
- Шыло 3.В. - 100000 р., г. Гародня
- Пухоўская Юля - 50000 р., г. Менск
- Данілюк Віктар - 50000 р., г. Менск

Дзейнасць ГА "ТБМ імя Францішка Скарыны" па наданні роднай мове рэальнага статусу дзяржаўнай вымагае вялікіх выдаткаў. Падтрымка ТБМ – справа гонару кожнага грамадзяніна краіны.

Просім Вашы ахвяраванні дасылаць на адрас, вул. Румянцава, 13, г. Мінск, 220034, альбо пералічыць на разліковы рахунак ТБМ №3015741233011 у Аддзяленні № 539 ААТ "Белінвестбанка" код 739 (УНП 100129705) праз любое аддзяленне ашчадбанка Беларусбанк.

Паведамленне		Грамадскае аб'яднанне "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны" УНП 100129705	
		АТРАСІМОНК ПЛАНІЖКА	
		Аддзяленне № 539 ААТ "Белінвестбанк"	
		НАВА БАНКА	
Рахунак атрымальніка	3015741233011	Асабовы рахунак	739
(проставіць, імк, імк па-беларуску, адрас)			
Від плацяжы		Дата	Сума
Ахвяраванні на дзейнасць ТБМ			
Касір		Пеня	
		Разам	
Плательшчык			
		Грамадскае аб'яднанне "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны" УНП 100129705	
		АТРАСІМОНК ПЛАНІЖКА	
		Аддзяленне № 539 ААТ "Белінвестбанк"	
		НАВА БАНКА	
Рахунак атрымальніка	3015741233011	Асабовы рахунак	739
(проставіць, імк, імк па-беларуску, адрас)			
Від плацяжы		Дата	Сума
Ахвяраванні на дзейнасць ТБМ			
Касір		Пеня	
		Разам	
Плательшчык			

Увага

У красавіку 2014 г. у сядзібе ТБМ у межах кампаніі "Будзьма" працягвае працаваць гістарычная школа "Гісторыя ў падзеях і малюнках" пад кіраўніцтвам кандыдата гістарычных навук Алега Трусава. Заняткі будуць прысвечаны вывучэнню гісторыі Беларусі ў XVI-XVIII ст. На занятках будуць дэманстравацца гістарычныя фільмы розных тэле- і кінастудый. Падчас заняткаў таксама прадугледжаны абмен думкамі наокоп сучаснага стану беларускай мовы і яе функцыянавання ў грамадстве. Такім чынам, удзельнікі змогуць павысіць свае веды па гісторыі Беларусі і папрактыкавацца ў веданні беларускай мовы. У красавіку заняткі адбудуцца: **7 красавіка** (панядзелак), **14 красавіка** (панядзелак), **21 красавіка** (панядзелак), **28 красавіка** (панядзелак). Пачатак а 18-й на вул. Румянцава, 13. Уваход вольны

М. Лысак

Паўстанне катаржан*

Прыішлі выгнанцы на сібірскую зямлю і, выбраўшы шырокае месца, збудавалі драўляны дом, каб жыць разам у згодзе і братняй любові.
Ю. Славацкі, "Anhell".

Невядомая старонка з гісторыі барацьбы за свабоду

Рамуальд Траўгут... 5 жніўня 1864...

Хто з нас не ведае гісторыі - страты пяці нацыянальных герояў на валах Варшавы? Хто з варшавян не браў некалі ўдзелу, або нават і цяпер бярэ ўдзел у тых прыгожых урачыстых маніфестацыях сталіцы да месца страты пакутнікаў Студзеньскага паўстання.

Паэты пра іх вершы пісалі, пісьменнікі - аповесці. Дзеці вучаць пра тое ў школе. Народ увекавечыў герояў у песнях.

Але хто з нас ведае, што праз два гады пасля страты Траўгута, на другім канцы свету, у далёкай і марознай Сібіры зноў страцілі 4 палякаў-удзельнікаў Студзеньскага паўстання, страцілі за барацьбу за свабоду, за збройнае паўстанне польскіх ссыльных супраць царскага прыгнёту?

Ніхто ў Польшчы не ведае прозвішчаў тых чатырох герояў. Але ж яны гінулі за тую самую справу, але ж уміралі з тым самым воклічам на вуснах:

- Яшчэ Польшча не загінула!

Мала або навогул нічога ў нас не ведаюць пра "Легіён вольных палякаў" у Сібіры, пра лёсы сібірскага паўстання 1866 года - апошняга ў шэрагу паўстанцкіх бітваў 19 стагоддзя.

Таму мы ўпэўнены, што чытач з зацікаўленасцю прачытае невыверленае і павучальнае яго гісторыю.

Можа не адзін сказа пасля прачытання гэтай гісторыі.

- Усё паўстанне было адным вялікім шаленствам. Бо загадзя можна было прадбачыць, як справа скончыцца!

Так палякі сталі да безнадзейнай барацьбы. Лёс іхні загадзя быў перадвызначаны.

- Дык што, трэба было адмовіцца?

Не, стократ - не!

Бо "шаленствам" было тады і паўстанне Студзеньскае і ўсе іншыя паўстанні, былі баявыя арганізацыі арганізацый рэвалюцыйных, была заўсёды і ёсць усялякая барацьба з тыранамі, з прыгнётам цемрашалаў.

Але ж нішто іншае, як менавіта тыя "шалёныя" бітвы ўносяць чалавецтва з адхлані цемнаты і ўціску да вышніх свету Справядлівасці і Свабоды.

"Змаганне за свабоду ніколі не ёсць шаленствам", - сказаў адзін з правадыроў паўстання расейскаму палкоўніку, - хоць бы пацягнула за сабой хоць якія ахвяры. Пралітая кроў паглынецца радзімай зямлёй. З касцей замардаваных народзяцца мсціўцы.

Дарога да свабоды не

* Копію гэтай невядомай кніжачкі на польскай мове **M. Lysek. Powstanie katorzan** даслаў у рэдакцыю Уладзімір Цярохін. Арыгінал ён перадаў у Нацыянальную бібліятэку. Мы друкуем пераклад. Аўтар пісаў кнігу для палякаў, але беларусы могуць знайсці тут шмат цікавага, прынамсі прозвішчы на палову беларускія.

выслана дыванамі. Церні ранняе ступні тых, хто ідзе па ёй. Магільныя крыжы і шыбеніцы становяцца на ёй прыдарожнымі знамямі, яе кіламетрымі слупамі.

Палякі ў Сібіры

Гісторыя польскага ссыльніцтва сягае яшчэ ў часы Станіслава Аўгуста, калі падчас слаўнай Радамскай канфедэрацыі (1767-8) пасол Кацярыны II Рапнін загадаў схіпаць чатырох сенатараў Рэчы Паспалітай (Каятана Солтыка, біскупа Кракаўскага, Юзафа Залускага, біскупа Кіеўскага, Вацлава Ржавускага, гетмана польнага і яго сына Севярына, старасту Далінскага), якія супраціўляліся ўхваленню т.зв. "каардынальных правоў", што Кацярына хацела накінуць Польшчы. Вывезлі іх потым у Калугу над Акой. Гэты, небывалы ў гісторыі палітычны гвалт быў сведчаннем таго, якімі ўпэўненымі ў сабе былі ўжо ў той перыяд маскілі ў Польшчы, была прадэманстравана іх будучая акупацыйная палітыка.

У рэчаіснасці, неўзабаве пасля празы Барскай канфедэрацыі, а следам - паўстання Касцюшкаўскага, уся Сібір запоўнілася палітычнымі ссыльнымі з Польшчы.

Былі гэта, як правіла, выключна маладыя людзі. Рэдка можна было там спаткаць чалавека, якому было б за 30 гадоў, заміж таго на кожным кроку бачна было 16 - 17 гадовых хлопцаў, а не раз нават і малодшых.

Акрамя маладога веку яшчэ адна рыса яднала ўсіх польскіх паўстанцаў - небывала годнасць, геройская пастава, нязгінная воля, моцны характар. Але над усім пераважала пачуццё любові да Айчыны, якая тлела гарачым зарывам у сэрцы кожнага з маладых герояў.

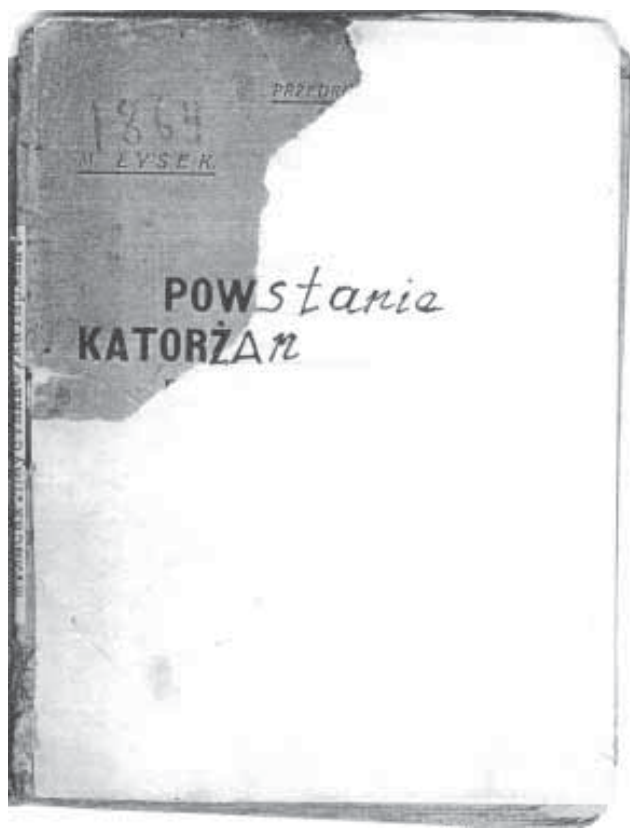
Сапраўдная залева Сібіры палякамі пачынаецца якарэз у 19-м стагоддзі. Спрычынілася да таго перш за ўсё Лістападаўскае паўстанне.

Пасля яго ўпадку ўсе сібірскія вязніцы, карныя калоніі, пункты пасялення запоўніліся паўстанцамі. Былі нават акругі, у якіх палякі складалі большасць еўрапейскага насельніцтва.

Таёмнае таварыства катаржан

Ані весткі пра паразы ў краі, ані доўгія гады катаргі нічога не магло зламаць бунтоўнага духу палякаў! Кожную масавую хвалю палітычных ссыльных з Польшчы суправяджалі непазбежныя спробы збройнага паўстання з мэтай вырвацца з катаргі і зсылкі:

Чалавекам, які запачаткаваў збройную барацьбу ссыльных з расейскай уладай,

быў ні хто іншы, як славны Маўрыцы Бяньёскі, галоўны герой неўміручага твора Славацкага. Спачатку ён змагаўся ў шэрагах Барскай канфедэрацыі, зложыўшы, быў высланы на Камчатку, дзе адразу пасля прыбыцця арганізаваў паўстанне. Невялікай групцы арыштантаў на чале з Бяньёскім удалося ўцячы з Нерчынскай катаргі.

Далейшы лёс Бяньёскага быў яшчэ больш багаты на прыгоды. Пасля доўгіх самотных вандровак па сушы і моры ён аказаўся нарэшце на афрыканскім востраве Мадагаскар.

Пасяліўшыся там, атрымаў сярод жыхароў такую папулярнасць, што тубыльцы абралі яго каралём. Як незалежны ўладар велізарнай вострава, праводзіў пазней Бяньёскі перамовы з найвялікшымі дзяржавамі свету. Не пабаяўся нават абвясціць вайну магутнай Францыі!...

Пасярод ссыльных 1830 г. паўстала вялікае, таёмнае таварыства на чале з ксендам **Серацінскім** і доктарам **Шакальскім**. Гэтае таварыства мела на мэце "вызнанне ўсіх нячасных ад катаргі і прызначэнне да руху ўсіх пасяленцаў".

У 1836 годзе палякі на Аляксандраўскім бровары ў Іркуцкай губерні планавалі зборную ўцёкі ўсіх палякаў, якія працавалі на фабрыках Усходняй Сібіры.

Нарэшце ў 1855 арганізавалі - зрэшты няўдала - ўцёкі вязняў-палякаў з катаргі ў Акату. (Катарга тая стала праз 50 гадоў вядомай у цэлым свеце з нагоды ўцёкаў з яе правадыра расейскіх тэрырыстаў Гярышнёва ў... бочцы з капустай (Аг. "Універсум", №63).

16000 высланых за ўдзел у паўстанні 1863 года

Пасля вялікіх і геройскіх змаганняў затухла Студзеньскае паўстанне. І зноў зарайліся дарогі Сібіры польскімі ссыльнымі. Вялікімі партыямі па некалькі сот, а нават часамі па 1000 чалавек парамервалі яны бясконыя сібірскія палі, прабіраліся праз тундру і цягнуліся праз тайгу.

Нярэдка падарожжа да месца прызначэння трывала год або болей. Пастоем і адпачынкам быў побыт у падарожнай вязніцы ці катарзе. Велізарны працэнт ссыльных наогул не дабіраўся да мэты: чорныя крыжы сярод блага бязмежжа пазначалі месцы, у якіх яны ўпалі ад знямогі.

Паводле афіцыйных звестак, агульнай колькасць палякаў, сасланых у Сібір за ўдзел у Студзеньскім паўстанні, перавышае аж 16800 чалавек!

Прыблізна палова з іх была выслана ў так зв. "Заходнюю Сібір", г.зн. у тую частку, якая знаходзілася бліжэй да Еўрапейскай Расіі. Былі гэта "адміністрацыйныя" ссыльныя. Яны маглі яшчэ мець надзею, што ім удалася калі-небудзь вярнуцца на радзіму. Але другая палова, тыя, якіх саслалі ва Усходнюю Сібір, не магла ўжо нават пра тое марыць. Для іх найвышэйшай ласкай магло быць толькі вызваленне з катаргі і дазвол на пасяленне палізу вязніцы. Пра вяртанне ў Польшчу мовы быць не магло.

Там, ва Усходняй Сібіры аказаліся найбольш дзейсныя элементы паўстання 1863 года. Менавіта там думка пра вызваленне з дапамогай збройнага бунту знайшла найжывейшы водгук.

Краснаярска-Канская змова

План агульнага паўстання палякаў-катаржан, рас-

кіданых па розных месцах Сібіры, узнік у пачатку 1865 года ў краснаярскай вязніцы. Там сабралася ў той час значная партыя палякаў з Каралеўства. Сярод іх былі такія, якія адыгралі ў паўстанні выбітную ролю. "Для многіх з іх", - як выразіўся адзін з вязняў, - "стаялі гатовыя шыбеніцы ва ўсіх гарадах Польшчы".

Што яны маглі страціць? Вырак ваенных судаў гаварыў: "Пажыццёвая катарга". Ці ж не лепей было паспрабаваць адваіваць сабе свабоду, чым гніць праз усё жыццё ў турэмных лёхах?

Найактыўнейшымі змоўшчыкамі былі **Ляндоўскі, Сулімскі, Ратынскі, Шленкер, Шарамовіч, Рагалевіч, Цэлінскі і Арцімовіч**.

Жандармы - штылетнікі

Мусім тут пазнаёміць нашых чытачоў з адной, мала вядомай старонкай Студзеньскага паўстання.

Калі ў 1863 годзе побач з расейскай уладай пачаў дзейнічаць таёмны Часовы нацыянальны ўрад, адной з першых яго спраў была арганізацыя ўласнай паліцыі. Вядома, што тая добраахвотная патрыятычная паліцыя выдатна выконвала свае функцыі.

Сярод гэтай таёмнай паліцыі асаблівай увагі заслугоўвае група жандармаў - штылетнікаў. Быў гэта адборны аддзел, прызначаны для выканання выракў смерці. Задачай яго было караць найбольш жорсткіх праціўнікаў і ачышчаць поле барацьбы ад здраднікаў і шпіёнаў. Арганізацыя гэтай узнікла яшчэ перад 1863 годам, а асабліва актыўную дзейнасць прадэманстравала падчас Студзеньскага паўстання.

Пра спосабы працы жандармаў - штылетнікаў мы можам даведацца з наступнага паліцыйскага рапарта.

"З варшаўскіх паліцыянтаў з найбольшай удачай ад іншых працаваў Фэлькнер, які ў пачатку 1862 года выкрыў таёмную друкарню, а пасля вяртання Гілера і Падлеўскага (членаў нацыянальнага Камітэта) з Лондана перахапіў пакет адозваў Герцана. (Герцан знакаміты расейскі рэвалюцыянер, выдаваў за мяжой сацыялістычную літаратуру, якая пазней перапраўлялася ў Расію. Асабліва вялікай папулярнасцю карысталася яго выданне "Колокол" ("Звон").)

Рэвалюцыйная арганізацыя пастанавіла ў згодзе з Трыбуналам ліквідаваць Фэлькнера, як небяспечнага праціўніка і здарніка. Выкананне выракў даручылі рэвалюцыйнаму начальніку Варшавы, ён меў у сваім распараджэнні так званых жандармаў-штылетнікаў. Загад начальніка Варшавы выканалі тры маладыя штылетнікі: Каткоўскі, Марцінкевіч і Мукарскі (Мэнкарскі). Сабраўшыся ў пераддзень задуманага забойства, прысягнулі на вернасць паў-

станню перад распяццем, пад якім ляжаў шнур і некалькі атручаных штылетаў. Узлілі штылеты і разышліся на свае пасты. Забойства было ўчынена ў белы дзень на люднай вуліцы, і засталася яно бяскарным. Калі Фэлькнер, вяртаючыся дадому, увайшоў праз брамку ў сад, Уладзіслаў Каткоўскі, схіпаўшы яго за горла, прыціснуў да сцяны і ткнуў штылетам. Астатнія два змоўнікі нанеслі яму некалькі ўдараў, потым усе разбегліся. Але Каткоўскі, адышоўшы трохі, вярнуўся да забітага і адцяў яму буха, мела яно быць доказам выканання выракў".

Уладзіслаў Каткоўскі - гэта адзін з прывадыроў паўстання, якое хочам тут апісаць.

Калі ў барацьбу з паўстаннем уступіў крывавы Мураўёў-вешальнік, паўстанцы адказалі на гэта ўтварэннем аддзела "жандармаў - вешальнікаў". Яны разам з "жандармамі-штылетнікамі" стваралі службу справядлівасці Нацыянальнага ўраду.

Такіх васьм "жандармаў" сабралася ў краснаярскай вязніцы каля 200. Былі гэта людзі, гатовыя на ўсё. Смерць не была ім страшная - столькі разоў перад тым заглядалі ёй у вочы. Па ўказцы свайго правадыра **Паўла Ляндоўскага** гатовыя былі ісці нават у агонь. Бо ён быў для іх прадстаўніком на хвілю разгромленай, але надалей дзейнай рэвалюцыйнай улады.

Паразumenне

У самім Краснаярску ўсё было гатова да выступлення. Але належала паразумецца яшчэ з іншымі асяродкамі. Заданне гэтае даручылі **Рагалевічу**. Ён выконваў тады функцыі "старасты вязніцы" і карыстаўся такім вялікім даверам уладаў, што мог нават на доўгі час пакідаць турму.

І вось Рагалевіч, удаўшы хваробу, звольніўся з вязніцы, сказаўшы што для лячэння і заміж таго рушыў у вёску Сухі Бузім, якая ляжала на тракце, што ішоў да Енісейска. Быў гэта, паводле змоўшчыкаў, важны аперацыйны пункт. Там жыў паляк **Ліпінскі**. Да яго таксама звярнуўся Рагалевіч і канешне ўдалося яму схіліць Ліпінскага на думку паўстання.

Падарожжа ў Сухі Бузім трывала вельмі доўга. І таму Рагалевіч, як толькі вярнуўся атрымаў загад неадкладнага накіравання ў далейшую дарогу, на сваё вызначанае месца побыту.

Вярхушка змоўшчыкаў правяла нараду. Пастанавіла, што паколькі Краснаярск ужо "пэўны", то няма патрэбы далей тут заставацца. Нашмат большае значэнне мела цяпер арганізацыя іншых вязніц. Для гэтага пастанавілі пакінуць у Краснаярску **Сулімскага і Ратынскага**, астатнія змоўшчыкі звярнуліся да паліцмайсра Баршчова з просьбай, каб іх таксама паслаў разам з Рагалевічам на іх месца прызначэння.

Баршчоў ахвотна на тое згадзіўся. Прадчуваў, што вязні нешта надумалі, і хацеў як найхутчэй пазбыцца небяспечнага элементу.

(Працяг у наступным нумары.)

Яўген Гучок,
паэт, публіцыст

Ліцвінскі (беларускі) след у падзеях 1863-1864 гадоў і не толькі

Змест майго паведамлення пра ліцвінскі (беларускі) след у падзеях 1863-64 гадоў амаль не паграбуе глыбокаіх факталагічных вышукаў, а заадно і грунтоўных пацверджанняў: ён на відавоку, на паверхні, амаль у паветры лунае, не глядзячы на тое, што старанна замоўчваецца на лініі захад-частка цэнтру - усход. Яно і не дзіўна. Польшча пасля з'яднання з ёй ВКЛ, якое ў свой час выратавала яе як нацыянальнае ўтварэнне і дзяржаву ад анямечвання, упарта імкнулася растварыць у сабе ліцвінскі (беларускі) свет; Расія ж насуперак Польшчы пастаянна лічыла, што ліцвінскі (беларускі) свет - гэта не што іншае, як былое адзінства ўсяго рускага абсягу, якое павінна быць вернута ёй і далучана да яе непадзельнасці. Што ж тычыцца так звананага цэнтру, а дакладней аднаго са складнікаў - пэўнай часткі магнатэрыі і заможнай шляхты Літвы (Беларусі), то яны з самымі рознымі мэтамі, пакінуўшы свой просты народ, паслугавалі ці то Варшаве, ці то Маскве. Але ліцвінскі свет заставаўся жывым сярод невялікай колькасці наднароднага паверху і амаль цалкам усяго самога народа. І нам, сёняшнім нашчадкамі Літвы (Беларусі) не так ужо і важна, за каго прымаюць нас на захадзе, усходзе ці тут, пачуюць яны нас ці не; нам важна, каб мы самі сябе пачулі і, галоўнае, каб мы самі ведалі, хто мы і чыражыя гістарычныя падзеі і выпрабаванні прайшлі нашы годныя продкі - папярэднікі.

Таму дасведчанага ў гэтых праблемах чалавека ніколі не дзівіць тое, што актыўны ўдзел, а можа, нават і галоўную ролю Літвы (Беларусі) у бітве пры Грунвальдзе імкнуцца замоўчваць і сённяшнія нашы заходнія, і ўсходнія суседзі. Сярод іншага варта ім нагадваць, што сярод палонных крыжацкіх паягоў палова была польскіх, пад якімі палкі вявалі на баку ордэна; а смаленскі, рускі (не маскавіцкі) полк, які змагаўся поруч з палкамі і харугамі іншых нашых гарадоў і мястэчак, быў з імі і ў адным суграмадзянстве ВКЛ. Не вельмі праглядаецца ў працах гісторыкаў тых бакоў наш след і ў паўстанні 1794 года. А ці не віленскія якабінецкі выступалі тады за адмену прыгону і аднаўленне федэратыўнай Рэчы Паспалітай. А ці не генерал-лейтэнант Якуб Ясіньскі - адзін з тых галоўных якабінцаў, камандант узброеных сіл ВКЛ - новай па духу і зместу арміі - набіраў у сваё войска шляхту, мяшчан і сялян. Больш таго, пісаў пракламацыі для сялян на беларускай мове. За ўсё гэта кіраўнік паўстання апалачаны ліцвін Тадэвуш Касцюшка пад націскам варшаўскіх кансерватараў адхіліў Я. Ясіньскага ад кіраўніцтва паўстаннем у Літве

і Беларусі.

Што ж датычна паўстання 1830-31 гадоў, падрыхтаванага тайнымі арганізацыямі, у тым ліку Патрыятычным таварыствам (сімпатыкамі дзекабрыстаў) і клубам з прадстаўнікоў шляхты і інтэлігенцыі Беларусі, Літвы і Украіны (ініцыятыва І. Лявелея, дарэчы, маці яго была ліцвінка-беларуска), то ў рэвалюцыйным лозунгу "За нашу і вашу свабоду", ("Za wolnosc nasza i wasza"), які напрамую быў адрасаваны рэвалюцыйным сілам Расіі і заклікаў да сумеснай барацьбы з расійскім самадзяржаўем, праглядаюцца інтэлектуальна-маральная вузасць і польскія нацыянальныя эгаізм тых жа варшаўскіх кіраўнікоў. Літву (Беларусь) яны ўжо не лічылі часткай ВКЛ, а Польшчай, ва ўсялякім разе часткай карэннай Польшчы. А былі ж яшчэ там і ўкраінцы, і жмудзіны, і іншыя. Каб жа Варшава прызнавала, апроч польскіх нацыянальных утварэнняў і інтарэсаў у былой Рэчы Паспалітай, утварэнні і інтарэсы іншых, то лозунг павінен быў гучаць "За нашы і вашу свабоду" ("Za wolnosc naszy i wasza"). Менавіта гэтыя вузасць і эгаізм у пэўнай ступені могуць лічыцца і адной з прычын паражэння паўстання. Маскоўскі ж бок у гэтым паўстанні наўмысна не бачыў ліцвінскага (беларускага) складніка, маўляў нашы супраць нашых не паўстаюць.

Названыя падыходы ў ацэнках і розных іншых падзей на Літве (Беларусі) пераважаюць і ў разуменні (дакладней-наўмысным неразуменні) вышэй названымі бакамі і нацыянальна-вызвольнага паўстанняў 1863-64 гадоў. Так, створаны ў 1863 г. у Вільні Чырвоны Літоўскі камітэт, куды сярод іншых уваходзілі капітан рускага генеральнага штаба Людвік Звяждоўскі і Кастусь Каліноўскі (малады ліцвінскі Марат), мелі адрозны ад варшаўскіх кіраўнікоў паўстання погляд на лёс Літвы і іншыя праблемы, асабліва сацыяльнага характару. Погляды іх на ўдзел у паўстанні шляхты і сялянства не заўсёды супадалі. Калі першы аддаваў перавагу шляхце, то другі - сялянству. Адносна ж будучага Літвы чырвоныя віленскія сепаратысты меркавалі, што Літва павінна разам з Польшчай дабівацца незалежнасці, але быць асобнай адзінкай у незалежнай Польшчы, гэта значыць быць звязанай з ёй толькі федэратыўнымі павязямі. Часам К. Каліноўскі ў сваіх поглядах на Польшчу ішоў яшчэ далей, аб чым сведчаць старонкі праца удзельніка гэтага паўстання польскага пісьменніка і гісторыка, аўтара грунтоўных публікацый па гісторыі паўстання Валера Пшыбароўскага (1845-1913 гг.). Вось колькі слоў з яго "Апош-

ніх хвілін Студзенскага паўстання на падставе аўтэнтычных крыніц", "Гісторыі двух гадоў: 1861-1862" і "Гісторыі 1863 года": "... ён (К. Каліноўскі - Я.Г.) быў адным з галоўных прыхільнікаў і папулярызатараў сепаратысцкіх літоўскіх памкненняў і не адзін раз выказваўся на сваёй сакавітай народнай (беларускай - Я.Г.) мове, што "дурным варшаўскім мазгаўням нельга даваць лёс Літвы". Далей тое ж самае. "Калі нарэшце Звяждоўскі, з-за падарэнняў расейскіх улад наконт удзелу у змове, вымушаны быў выехаць у Маскву, Каліноўскі стаў гаспадаром становішча і хоць няшмат мог зрабіць, бо не было магчымасцяў, аднак з няменьшым запалам спрачаўся з "дурнымі варшаўскімі мазгаўнямі пра поўную аўтаномію Літвы". І яшчэ. Зноў жа ўторыў - цвердзіў: "Нельга, - заклікаў ён (К. Каліноўскі - Я.Г.) даваць будучы лёс Літвы гэтай дурной кумцы Варшаве". Пра многае гаварыць і зварот К. Каліноўскага да ліцвінскага (беларускага) народа на яго роднай мове праз "Мужыцкую праўду" і "Лісты з падшыбеніцы". Сярод многіх іншых паўстанцаў і іх кіраўнікоў не пазбег пакарэння смерцю і Л. Звяждоўскі, які з-за падарэння выехаў ў Маскву, а потым ужо ізноў вярнуўся ў Літву (Беларусь), дзе заняў пасаду паўстанцага вайсковага начальніка Магілёўскага ваяводства. Колькі слоў пра геаграфію паўстання 1863-64 гадоў на тэрыторыі Літвы (Беларусі). Паказальны факт: напярэдадні наўмысным неразуменні 1861 г. на гэтай жа тэрыторыі засведчаны 379 сялянскіх выступленняў (пачынаючы з паўстання іўеўскіх сялян) супраць драпежніцкіх умоў зямельнай рэформы. Вось яна шырокая і трывалая база для сацыяльнага і нацыянальнага рэвалюцыйнага ўзбуджэння па ўсёй тэрыторыі былога княства (ВКЛ). Гэта добра разумелі К. Каліноўскі і Чырвоны Літоўскі камітэт. Для Варшавы ж такое было не прыёмальна: прападалі яе многія інтарэсы. Вось толькі некаторыя населеныя пункты нашай этнічнай тэрыторыі, што былі ачоплены паўстаннем: Вільня, Пружаны, Кобрын, Новы Двор на Шчучыншчыне, вёска Азярцы на Случчыне, Горы Горыцкія, вёска Пагосцішча на Аршаншчыне, вёска Парэчка на Дзісеншчыне, вёска Ўладзікі на Вілейшчыне, вёскі Мілавіды і Пятровічы, Новыя Пяскі на Баранавіччыне, вёска Баруны на Ашмяншчыне і многія іншыя. Тут адбываліся і бітвы паўстанцкіх атрадаў з царскімі карнікамі. А калі называць адрасы паўстання 1863-1864 гадоў у самой Гародні і на Гарадзеншчыне, то гэтая тэрыторыя вельмі шчыльна была пакрыта паўстанцкім рухам. А

ўвогуле ні адна губерня, ні адзін павет не былі ў баку ад нацыянальна-вызвольнага руху тых часоў.

Адносна сацыяльнага складу паўстанцаў і тых, хто ім сімпатызаваў і дапагаў. У ім прадстаўлены ўвесь спектр гэтага складу, што быў і ў мірных дапаўстанцкі час. У шэрагах змагаўся былі графы, шляхта-абшарнікі, дробная шляхта, чыноўнікі, святары (пераважна каталіцкія), сяляне, адстаўныя вайскоўцы (нават падпалкоўнікі) царскай арміі, салдацкія дзеці, студэнты, гімназісты і інш. Сярод інтэлектуальна-маральнай эліты ў гэтым пераліку нельга не назваць імёны графаў В. Валовіча і М. Валовіча, паэта Альгерда Абуховіча (граффа Бандынэлі), паэта Францішка Багушэвіча, паэта і драматурга Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча (ўсе трое літаратараў з'яўляюцца пачынальнікамі новай беларускай літаратуры), мастака Б. Залескага (ў ссыльцы ён сябраваў з Т. Шаўчэнкам), З. Чаховіча (пасля вяртання з Сібіры адыграў важную ролю ў жыцці маладога Я. Купалы, М. Ямант (нявеста К. Каліноўскага) і многіх іншых Абвяржэннем афіцыйных прапагандысцкіх цверджанняў, што бунтавалі ў Паўночна-Заходнім краі ў асноўным польскія абшарнікі і заможная шляхта, могуць служыць і афіцыйныя спісы вязняў, якія знаходзіліся, да прыкладу, у Гарадзенскай турме па справе падзей тых часоў. Так, на 01.10.1863 г. шляхты-абшарнікаў там было 264 чалавекі, сялян жа (каталіцкага і праваслаўнага веравызнання) - 274; а на 01.11.1863 шляхты-абшарнікаў - 259, сялян жа - 339 (НГАЛБ у Гародні: ф. 3, в. 1, с. 26, стар. 176-178) (Гл. кнігу І. Буднік "Да падзей 1863-64 гадоў на Гарадзеншчыне. Юр-Прынт. 2013. Гродна).

Нацыянальны склад паўстання таксама адпавядаў стану гэтага ж складу грамадства ў дапаўстанцкі час. Большасць складалі ліцвіны (беларусы), пераважна з'арыентаваныя на еўрапейскасць, палкі, яўрэі і іншыя. Зноў жа, датычна Гародні, Гарадзеншчыны, дададзім да гэтага інфармацыю А. Вашкевіча з яго выдання "Адрасы паўстання (1863-1864 гг.) у Гародні і на Гарадзеншчыне" ("Гарадзенская бібліятэка"): "Сёння вядомы прозвішчы больш чым трохсот расійскіх афіцэраў, салдат і казакоў, якія перайшлі на бок паўстанцаў і ваявалі ў іх шэрагах. А дэмакратычна арганізаваны "Камітэт рускіх афіцэраў у Польшчы" (выхадцы з панявольных тэрыторый - Я.Г.) выдавала і распаўсюджвала сярод рускіх войскаў адрозны з заклікам не змагацца супраць паўстанцаў".

Хто ж былі карнікі?!... Вядома, царская, праімперскі настроеная ваеншчына, якая

У ваколіцах Новага Двара, што ў Шчучынскім раёне (колішні Лідскі павет) яшчэ ў 1929 годзе ва ўсю стывалі песню з часоў паўстання 1863 года. Песня амаль што на чыстай беларускай мове.

Крыніца:
BERESEWICZ A. Historja Szczuczyna (Na podstawie materiałów ks. Romualda Swirkowskiego) // Orli Lot № 8-9, październik-listopad 1929. S. 173.

Знайшоў песню і перадаў у рэдакцыю лідскі краянец Леанід Лаўрэн.

паслугавала татальнаму расійскаму рабству і зацверджанню рускага ўладарання і панавання ў так званым Паўночна-Заходнім краі - былой частцы ВКЛ. Сярод іх сустракаліся і тыпы з польскімі, ліцвінска-татарскімі, польска-рускімі і іншымі прозвішчамі (палкоўнік Пенхяржэўскі, маёр Хазбіевіч, папачыцель Віленскай вучэбнай акругі Шырынскі - Шахматаў і інш.). Часам, каб падза-нароў ролю ў жыцці маладога Я. Купалы, М. Ямант (нявеста К. Каліноўскага) і многіх іншых Абвяржэннем афіцыйных прапагандысцкіх цверджанняў, што бунтавалі ў Паўночна-Заходнім краі ў асноўным польскія абшарнікі і заможная шляхта, могуць служыць і афіцыйныя спісы вязняў, якія знаходзіліся, да прыкладу, у Гарадзенскай турме па справе падзей тых часоў. Так, на 01.10.1863 г. шляхты-абшарнікаў там было 264 чалавекі, сялян жа (каталіцкага і праваслаўнага веравызнання) - 274; а на 01.11.1863 шляхты-абшарнікаў - 259, сялян жа - 339 (НГАЛБ у Гародні: ф. 3, в. 1, с. 26, стар. 176-178) (Гл. кнігу І. Буднік "Да падзей 1863-64 гадоў на Гарадзеншчыне. Юр-Прынт. 2013. Гродна).

Hejże chłopcy dosi spiac,
Para kosy prybirac,
Kosy, kosy i siakiery,
Baranicy swajej wiery.
Para.

Herod naszymi dziećki bje,
A krou naszu jak wuz pje,
Lepiej byci męczanikam,
Niz cesarskim niewalnikam.
Para.

Wy za pieczkaju, na polu,
A my u lesie ziemlu holu
Prytulilib jak piarynku,
Choc zasnuć, choc hadzinku.
Para.

(ўсходні) сусед-прыгнятальнік трымаюць нас за донараў ва ўсіх сферах жыцця. Асабліва гэта тычыцца культурнага поля. Тут пры спрыяльных умовах мы іх запроста можам абыісці ў стварэнні культурных каштоўнасцей. Нездарма ж Ю. Пілсудскі, адзін з зацятых ворагаў беларушчыны, заяўляў калісьці ў сваім атачэнні, вядома, антыбеларускім, што Польшча - гэта нібы той абаранак у сярэдзіне - пустата, а моцная яна толькі крэсамі. І прама, і ўскосна можна гэта аднесці ў пэўнай ступені і да Расіі. Думаецца, прыкладаў гэтаму ў гісторыі дастаткова. Успомнім, хаця б імёны М. Гогаля і Ф. Дастаеўскага. І таму нічога дзіўнага няма, што палкі ва ўсіх сваіх энцыклапедыях і біяграфічных слоўніках К. Каліноўскага вызначаюць як палыяка. Да іх далучаюцца Масква і розных разліваў антыпатрыёты ў Беларусі. А вось яшчэ адзін цікава-паказальны, здавалася б прыклад-парадокс у гэты тэму і фармат. Грынявіцкага Ігната Яўхімавіча (1855 - 1881 гг.) - рэвалюцыянера-нарадавольца, аднаго з заснавальнікаў у "Народнай волі" беларускай фракцыі, нацыянальнага праграма якой была надрукавана ў часопісе "Гоман" (№1) у 1884 г., палкі адносяць да рускіх рэвалюцыянераў, рускія ж - да польскіх. І ніхто з іх ні словам не абмовіцца, што ён быў ліцвінам (беларусам). Не думаецца, што іх стымлівае факт, што І. Грынявіцкі быў царазайцам. Тут іншае - атыліцвінскае (антыбеларускае).

Так вось працуюць -выконваюць загады зверху прагматычна гісторыкі - фальшывамачыкі. Іх і іхніх гаспадароў імкненні і такім чынам (г.зн. і інафармацыйна) скіраваны та тое, каб дабіць рэшткі нацыянальнай свядомасці ў рэштках ліцвінскага (беларускага) народа. І вось таму такі незайздросны і ў інфармацыйнай прасторы лёс ліцвінскага (беларускага) следу адносна гістарычных падзей і ўвогуле, але ён, след гэты, быў, ёсць і будзе на скрыжылях музы Кліо. І на нашу жывую светлую, пераспектыву хочацца спадзявацца.

ЖАВАРОНАЧКІ, ПРЫЛЯЦЦЕ!

У беларускай традыцыі існуе прыгожае і светлае свята "Гуканне вясны", якое наладзілі работнікі Ходараўскага цэнтральнага Дома культуры 27 сакавіка. Удзельнікі свята, апранутыя ў народныя касцюмы, з сімвалічнымі папяровымі птушкамі-жаўранкамі выйшлі на вуліцу. Спявалі песні-вяснянкі з абавязковым працяглым распевам - "гуканнем", а сустрэчным жадалі здароўя, дабрабыту і добрага ўраджаю. Жанчыны напяклі з цеста фігуркі ў форме птушак, раздавалі дзецям і моладзі, тыя падкідвалі іх у неба з воклічамі: "Жавароначкі, прыляціце!". Менавіта гэтыя палявыя птушачкі ў славян лічыліся веснікамі вясны. Ідучы за сяло дзяўчаты ўпрыгожвалі дрэвы рознакаляровымі папяровымі птушкамі.

Абышоўшы вёску, накіраваліся да загадка падрыхтаванага вогнішча. Хоць надвор'е выдалася надзіва сонечным і цёплым, але ж пасядзелкі ля вогнішча ніхто не адмяняў. Там і адбыліся абрадавыя дзеянні. Моладзь і дзеці забяўляліся гойданнем на арэлях, спявалі песні, вадзілі карагоды, заклікалі вясну, прасілі сонейка хутчэй сагрэць зямлю. Не абышлося і без народных гульняў такіх як: "Баяры", "На гарэ мак", "Галінка" і інш. Адбыліся і спартыўныя спарборніцтвы: перацягванне каната, бег на калодках і інш.

Звонкія галасы, шчас-

лівыя твары ўдзельнікаў, зацікаўленыя вочы гледачоў - ніхто не застаўся абыякавы! Пакуль будучы адбывацца такія сустрэчы з даўніной, наша самабытная культура будзе жыць.

Н. ВАЙЦЮКЕВІЧ
метадыст па
этнаграфіі і фальклору
Лідскага раённага
метадычнага цэнтру
народнай творчасці.

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная калегія:

Алена Анісім, Юрась Бабіч, Юля Бажок,
Марыя Баравік, Вінцук Вячорка, Юрась Каласоўскі,
Леакадзія Мілаш, Максім Новік, Язэп Палубятка,
Аляксей Пяткевіч, Уладзімір Содаль, Станіслаў Суднік,
Павел Сцяцко, Алег Трусаў.

<http://nashaslova.mns.by/> <http://pawet.net/>
<http://kamunikat.org/> <http://tbn-mova.by/>

Сказы без берагоў

Больш за год назад у сталічным выдавецтве "Кнігазбор" пабачыла свет цікавая, глыбокая, арыгінальная зместам і формай кніга паэта з Дзярэчына Зэльвенскага раёна Гарадзенскай вобласці Генадзя Каўша "Сказы" (Выбранае). Ад першай і да апошняй, 140-й, старонкі яна прыцягальна народна-філасафічнай напоўненасцю тэксту пераважна ў адзін сказ/таму і назва "Сказы" і паралельна (хай і аднаварыянтнай) арнаментальнай аздобленасцю (мастацкае афармленне). Такім чынам, адна старонка - арнамент, другая - тэкст.

Уступ, якім адкрываецца кніга, утрымлівае ў пэўным сэнсе літаратуразнаўчаканцэптуальны пасыл. Гэта хутчэй, калі хочане, - літаратурны маніфест, дакладней, частка літаратурнай дактрыны. І таму гэты незвычайны "Уступ" варта падаць тут цалкам, тым болым, што ён не велькі аб'ёмам, але сэнсава не мае берагоў.

УСТУП

"Сказы. Яны бываюць простыя, складаныя, завершаныя, незавершаныя... Чамусьці сказы ў мяне асацыююцца з крокамі. На маю думку, сказ - гэта зроблены нейкі крок, а створаны тэкст - гэта пройдзены нейкі шлях. Наша жыццё - быццам шматомнік, які складаецца з "напісаных" намі тэкстаў-шляхоў.

На нашы тэксты-шляхі моцна ўплываюць тыя, хто знаходзіцца вакол нас. Уплываюць па-рознаму, таму нашы тэксты-шляхі розняцца сваім зместам і нярэдка "пішучца" з памылкамі, якія моцна ўплываюць на наш лёс.

Са шматомніка жыцця кожнага чалавека можна ўзяць нямала такога, што дапамагло б сфарміраваць нейкія як бы граматычныя правільныя, выкарыстоўваючы якія, можна "пісаць" свае жыццёвыя тэксты-шляхі, не паўтараючы чужых памылак.

У кніжачцы я прапаную свае разважання, думкі, высновы ў выглядзе сказаў. Спадзяюся, што, можа, хто-сьці знойдзе ў іх для сябе нейкую падказку.

Давайце разам выпраўляць памылкі ў тэксце жыцця."

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.
231300, г. Ліда, вул. Ленінская, 23.
Газета падпісана да друку 31.03.2014 г. у 10.00. Замова № 1340.
Аб'ём 2 друкаваныя аркушы. Наклад 2000 асобнікаў.
Падпісны індэкс: 63865.
Кошт падпіскі: 1 мес. - 5600 руб., 3 мес. - 16800 руб.
Кошт у розніцу: па дамоўленасці.

Што ж датычна саміх тэкстаў-сказаў, то некаторыя з іх хочацца чытаць, перачытваць і запамінаць, бо яны, пры іх багатай інфармацыйна-сэнсавай нагруканасці і ўшчыльна-на-ашчадным словаўжыванні таксама - "без берагоў". Тут сказ - болей, чым сказ, ён - нібыта сказанне часам. Ну вось колькі прыкладаў: "Не наважаючы жыццё, мы раздражняем смерць"; "Сузор'е не слепіць, а зачароўвае"; "Ад цемры ратуюць людзі, калі людзі - зоркі"; "Мы добра прыглядаемся толькі ў час

з зроку"; "Калі абломваюць галіны, баліць і караням"; "Няспелы плод не рады восяні"; "Цяпло таксама выжывае сярод холаду"; "Галалёд - папярэджванне самаўпэўненым"; "Перагарэлы ліхтар пакідае толькі светлыя ўспаміны"; "Калі апускаецца ўзровень, паднімаецца дно"; "Зачыненыя дзверы - таксама сцяна"; "Смешнае - гэта і незразумелае сур'ёзнае"; "На полі няўдачы і ўдача - пустазелле"; "Прыступкі не церпяць коўзкіх падэшваў"; "Хто вельмі часта знаёміцца, той добра памятае толькі сваё імя" і г. д., і да т. п. Прыклады можна было б доўжыць, але лепш самому знайсці гэтую незвычайную кніжку, прачытаць яе.

І яшчэ. Выданне гэтае - малафарматнае, кішэннае, памерам 70x100. Гэта таксама прываблівае сваёй зручнасцю.

Перагорнута апошняя старонка кніжкі... І думаецца: добра, але хай бы больш было. Таму наша пажаданне таленавітаму аўтару далейшых поспехаў на ніве беларускага пісьменства, асабліва ў гэтым, вызначаным для сябе кірунку. А мы, удзячныя, будзем чакаць новых сазяў і чытаць іх.

Яўген Гучок

Заснавальнік:

ТБМ імя Францішка Скарыны.

Пасведчанне аб рэгістрацыі № 908 ад 18 снежня 2009 г. выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Адрас рэдакцыі:

231293, Лідскі р-н, в. Даліна.

Адрас для паштовых адпраўленняў:
231282, г. Ліда-2, п/с 7.

E-mail: naszaslova@tut.by